7. Speransky, M. M. (2015). *O korennykh zakonakh hosudarstva [On the indigenous laws of the state]*. Moscow: Éksmo. 564 p. [in Rus].
8. Sty'gly'cz, Dzh. (2016). *Cena neravenstva. Chem rassloeny'e obshhestva grozy't nashemu budushhemu [The price of inequality. How does the stratification of society threaten our future]*. (Trans.). Moscow: Éksmo. 512 p [in Rus.].
9. Tancy, V'y'to. (2018). *Pravy'tel'stvo y' rynky': menyayushhayasya ekonomy'cheskaya rol' gosudarstva [Government and markets: the changing economic role of the state]*. (Trans.). Moscow: Y'zd-vo Y'nsty'tuta Gajdara. 584 p. [in Rus].
10. Chuhunov, I. Y. & Makohon, V. D. (2018). *Byudzhethna stratehiya v umovakh ekonomichnykh peretvoren' [Budget strategy in the context of economic transformations]*. Visnyk Kyiv. nats. torh.-ekon. un-tu – Herald of the Kyiv National University of Trade and Economics, 5, 5-18. [in Ukr].
11. Chuhunov, I. Y. & Pasichnyi, M. D. (2016) *Finanova polityka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ekonomiky [The financial policy of Ukraine in the conditions of globalization of the economy]*. Visnyk Kyiv. nats. torh.-ekon. un-tu – Herald of the Kyiv National University of Trade and Economics, 5, 5-18 [in Ukr].

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Макогон Валентина Дмитрівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: makvkn-teu@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2331-8455

Researcher ID: P-3053-2017

Адаменко Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: irynadamenko@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5951-2145

Researcher ID: B-3587-2018

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Макогон Валентина Дмитриевна, доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор кафедры финансов Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: makvkn-teu@gmail.com

Адаменко Ирина Петровна, кандидат экономических наук, старший исследователь, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: irynadamenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Makohon Valentyna, Doctor of Economics, Senior Researcher, Professor, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: makvkn-teu@gmail.com

Adamenko Iryna, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Researcher, Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: irynadamenko@gmail.com

Подано до редакції 14.05.2020

Прийнято до друку 10.06.2020

УДК 330.3:341.24

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-46-183-191>

СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНО-ФІНАНСОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рибакова Т. О.

Актуальність теми дослідження. Відносини України з Європейським Союзом у сучасній зовнішньо-і внутрішньополітичній ситуації мають для неї винятково важливе значення. Євроінтеграція для України – це стратегічний вибір на перспективу, від якого залежатимуть місце і роль держави у новій системі міжнародних відносин, у тому числі економічних і валютно-фінансових.

Постановка проблеми. Програма реформ в Україні має комплексний характер та потребує значних фінансових ресурсів, які неможливо залучити виключно з власних внутрішньодержавних джерел. Це обумовлює важливість питань залучення іноземних коштів, у т.ч. від ЄС як від стратегічного партнера України, а також створення сприятливого інвестиційного клімату та, відповідно, активізації іноземного інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В світлі євроінтеграційних намірів України проблеми і перспективи інвестиційного та фінансового співробітництва Україна-ЄС досліджує значна кількість науковців. Вони також є об'єктом постійного моніторингу з боку європейських державних структур та центральних органів виконавчої влади України.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. В умовах нестабільного глобального політичного та економічного середовища, нових викликів, що постають в регіоні, та надзвичайної динамічності, що характерна для інвестиційних та фінансових процесів, необхідно проведення досліджень, що відображали би сучасний стан інвестиційно-фінансового співробітництва України та ЄС.

Постановка завдання, мети дослідження. Висвітлення стану інвестиційно-фінансового співробітництва України та ЄС на сучасному етапі євроінтеграції України.

Метод або методологія проведення дослідження. При проведенні дослідження використано системно-структурний підхід, метод логічного аналізу, статистичний метод, метод графічного аналізу, метод порівняння, метод структурування.

Викладення основного матеріалу (результати роботи). В роботі надано характеристику політичного підґрунтя інвестиційно-фінансового співробітництва України та ЄС. Проведено аналіз прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами їх походження та за галузями залучення, охарактеризовано динаміку прямих інвестицій з країн ЄС в економіці України за 2010-2019 рр. Проаналізовано сучасний стан застосування інструментів інвестиційно-фінансової підтримки України з боку ЄС та визначено програми такої підтримки, які діють на сьогодні. Визначено галузі, що є потребують першочергової уваги в процесі реалізації реформ з точки зору активізації залучення інвестицій від ЄС.

Галузь застосування результатів. Наукові дослідження проблем євроінтеграції України, навчальний процес (при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з курсів «Міжнародна економіка», «Глобальна економіка», «Фінанси»).

Висновки відповідно до статті. Стала фінансова підтримка з боку ЄС стосується багатьох галузей економіки та сфер суспільного життя в Україні, зокрема сільського господарства, інфраструктури, транспорту та енергетики, малого та середнього підприємництва, а також проведення демократичних реформ, подолання наслідків пандемії COVID-19, досліджень та інновацій, навколишнього середовища, підтримки постраждалих від військового конфлікту тощо.

ЄС підтримує Україну за допомогою різноманітних інструментів, серед яких макрофінансова допомога, Європейські фінансові інституції (ЄБРР та ЄІБ), двостороння підтримка країн-членів ЄС, План зовнішніх інвестицій ЄС, Європейський інструмент сусідства, Інструмент сприяння стабільності та миру.

Обсяги прямих іноземних інвестицій ЄС в Україну все ще залишаються низькими, а їх структура за країнами походження – неоптимальною. Для України важливо залучати інвестиції з найбільш розвинутих країн ЄС, що можливо тільки за умови формування привабливого інвестиційного клімату, забезпечення верховенства закону та боротьби з корупцією.

Ключові слова: Європейський Союз (ЄС), євроінтеграція, прямі іноземні інвестиції, інвестиційно-фінансове співробітництво, інструменти фінансової підтримки, реформи.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННО-ФИНАНСОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Рыбакова Т. А.

Актуальность темы исследования. Отношения Украины с Европейским Союзом в современной внешне- и внутривнутриполитической ситуации имеют для нее исключительно важное значение. Евроинтеграция для Украины – это стратегический выбор на перспективу, от которого будут зависеть место и роль государства в новой системе международных отношений, в том числе экономических и валютно-финансовых.

Постановка проблемы. Действие безвизового режима и перспективы членства Украины в ЕС будут способствовать дальнейшему развитию миграции. Однако политическая и экономическая нестабильность, как в Украине, так и в Европе создают новые вызовы для сотрудничества, что требует проведения актуальных исследований по совершенствованию миграционной политики Украины в евроинтеграционном плане.

Анализ последних исследований и публикаций. Программа реформ в Украине имеет комплексный характер и требует значительных финансовых ресурсов, которые невозможно привлечь исключительно из собственных внутривнутригосударственных источников. Это обуславливает важность вопросов привлечения иностранных финансовых средств, в т.ч. от ЕС как от стратегического партнера Украины, а также создания благоприятного инвестиционного климата и, соответственно, активизации иностранного инвестирования.

Выделение неисследованных частей общей проблемы. В условиях нестабильной глобальной политической и экономической среды, новых вызовов, стоящих в регионе, и чрезвычайной динамичности, которая характерна для инвестиционных и финансовых процессов, необходимо проведение исследований, которые отражали бы современное состояние инвестиционно-финансового сотрудничества Украины и ЕС.

Постановка задачи, цели исследования. Освещение состояния инвестиционно-финансового сотрудничества Украины и ЕС на современном этапе евроинтеграции Украины.

Метод или методология проведения исследования. При проведении исследования использованы системно-структурный подход, метод логического анализа, статистический метод, метод графического анализа, метод сравнения, метод структурирования.

Изложение основного материала (результаты работы). В работе охарактеризована политическая основа инвестиционно-финансового сотрудничества Украины и ЕС. Проведен анализ прямых иностранных инвестиций в Украину по странам их происхождения и по отраслям привлечения, охарактеризована динамика прямых инвестиций из стран ЕС в экономике Украины за 2010-2019 гг. Проанализировано современное состояние применения инструментов инвестиционно-финансовой поддержки Украины со стороны ЕС и определены действующие на сегодня программы поддержки. Определены отрасли, требующие первоочередного внимания в процессе реализации реформ с точки зрения активизации привлечения инвестиций от ЕС.

Область применения результатов. Научные исследования проблем евроинтеграции Украины, учебный процесс (при подготовке соответствующих разделов учебников и учебных пособий по курсам «Международная экономика», «Глобальная экономика», «Финансы»).

Выводы в соответствии со статьей. Устойчивая финансовая поддержка со стороны ЕС предоставляется для многих отраслей экономики и сфер общественной жизни в Украине, в частности сельского хозяйства, инфраструктуры, транспорта и энергетики, малого и среднего предпринимательства, а также проведения демократических реформ, преодоления последствий пандемии COVID-19, исследований и инноваций, окружающей среды, поддержки пострадавших от военного конфликта и т.п.

ЕС поддерживает Украину с помощью различных инструментов, среди которых макрофинансовая помощь, Европейские финансовые институты (ЕБРР и ЕИБ), двусторонняя поддержка стран-членов ЕС, План внешних инвестиций ЕС, Европейский инструмент соседства, Инструмент содействия стабильности и мира.

Объемы прямых иностранных инвестиций из ЕС в Украине все еще остаются низкими, а их структура по странам происхождения – неоптимальной. Для Украины важно привлекать инвестиции из наиболее развитых стран ЕС, что возможно только при условии формирования привлекательного инвестиционного климата, обеспечения верховенства закона и борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: Европейский Союз (ЕС), евроинтеграция, прямые иностранные инвестиции, инвестиционно-финансовое сотрудничество, инструменты финансовой поддержки, реформы.

THE CURRENT STATE OF INVESTMENT AND FINANCIAL COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION

Rybakova Tetiana

Relevance of research topic. Nowadays the Ukraine's relations with the European Union are extremely important. European integration for Ukraine is a strategic choice for the future, and it makes a great influence on the place and role of the state in the new system of international relations, including economic, monetary and financial ones.

Formulation of the problem. Ukraine's reform agenda is comprehensive and requires significant financial resources that cannot be raised solely from domestic sources. This determines the importance of attracting foreign funds, including those from the EU as a strategic partner of Ukraine, as well as the creation of a favourable investment climate and therefore the intensification of foreign investment.

Analysis of recent research and publications. In the background of Ukraine's European integration intentions, a significant number of scientists study the problems and prospects of investment and financial cooperation between Ukraine and the EU. This cooperation is the subject of constant monitoring by European government agencies and central executive bodies of Ukraine as well.

Selection of unexplored parts of the general problem. In the conditions of unstable global political and economic environment, new challenges in the region and the extreme dynamism of investment and financial processes, it is necessary to conduct the research reflecting the current state of investment and financial cooperation between Ukraine and the EU.

Setting the task, the purpose of the study. Highlighting the state of investment and financial cooperation between Ukraine and the EU at the current stage of Ukraine's European integration.

Method or methodology for conducting research. System and structural approach, method of logical analysis, statistical method, method of graphic analysis, method of comparison, method of structuring.

Presentation of the main material (results of work). The paper describes the political background for investment and financial cooperation between Ukraine and the EU. The analysis of foreign direct investments in Ukraine by countries of origin and by areas of attraction is carried out; the dynamics of direct investments from EU countries in Ukraine's economy for 2010-2019 is described. The current state of application of the valid instruments of investment and financial support given to Ukraine by the EU is analyzed. The areas of priority attention in the process of implementing reforms in terms of attracting the investment from the EU are identified.

The field of application of results. Research of Ukraine's European integration problems, educational process (in the preparation of the relevant sections of textbooks and tutorials for courses «International Economics», «Global Economics», «Finance»).

Conclusions according to the article. The EU sustainable financial support covers many sectors of the economy and public life in Ukraine, including agriculture, infrastructure, transport and energy, small and medium-sized enterprises, as well as democratic reforms, overcoming the effects of the COVID-19 pandemic, research and innovation, the environment, support for military conflict victims, etc.

The EU supports Ukraine through various instruments, including macro-financial assistance, the European Financial Institutions (EBRD and the EIB), bilateral support from EU member states, the EU External Investment Plan, the European Neighbourhood Instrument, and the Instrument contributing to Stability and Peace.

The volumes of EU foreign direct investment in Ukraine still remain low, and their structure by country of origin is not optimal. It is important for Ukraine to attract investments from the most developed EU countries, which is possible only if an attractive investment climate is formed, and the rule of law and the fight against the corruption are ensured.

Key words: European Union (EU), European integration, foreign direct investment, investment and financial cooperation, financial support instruments, reforms.

JEL Classification: F35, F21.

Постановка проблеми. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок Європейського Союзу (ЄС).

Відносини України з Європейським Союзом у сучасній зовнішньо- і внутрішньополітичній ситуації мають для неї винятково важливе значення. Йдеться не просто про більш-менш активні контакти з одним із найавторитетніших зарубіжних партнерів, але й про можливість здійснення Україною стратегічного вибору на перспективу, від якого залежатимуть місце і роль держави у новій системі міжнародних відносин, у тому числі економічних і валютно-фінансових. Перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи.

Програма реформ в Україні має комплексний характер та потребує значних фінансових ресурсів, які неможливо залучити виключно з власних внутрішньодержавних джерел в наслідок складної соціально-економічної ситуації в країні, тривалого військового конфлікту на сході України, негативного впливу пандемії COVID-19 на економіку країни, значної зовнішньої заборгованості перед міжнародними фінансово-кредитними організаціями. Це обумовлює важливість питань залучення іноземних коштів, створення сприятливого інвестиційного клімату та, відповідно, активізації іноземного інвестування.

Інтеграційні процеси, що на сьогодні мають місце між Україною та ЄС, стимулюють інноваційно-інвестиційну діяльність та створюють умови для співробітництва в інвестиційній та фінансовій сферах. Фінансова підтримка від ЄС є одним з найвагоміших чинників успішного проведення демократичних реформ в Україні та побудови ефективної європейської моделі соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В світлі євроінтеграційних намірів України питання співробітництва з ЄС на сьогодні є настільки актуальними, що їм присвячена величезна кількість наукових праць та аналітичних досліджень, які проводяться за такими напрямками, як євроінтеграція України в аспекті відповідності української економіки європейським вимогам, можливості України щодо реалізації євроінтеграційних амбіцій, зовнішньоторговельні аспекти взаємовідносин України та ЄС, проблеми євроінтеграції та інтернаціоналізації науково-технічної сфери, транскордонне співробітництво з країнами ЄС. Зокрема, проблеми і перспективи інвестиційного та фінансового співробітництва Україна-ЄС досліджували О. Власюк, Б. Данилишин, О. Кваша, О. Лондар, М. Мальський, Т. Місяць, Ю. Палагнюк, Н. Скоробогатова, А. Філіпенко та інші українські науковці. Стан фінансового співробітництва України та ЄС є об'єктом постійного моніторингу з боку Європейської Комісії та Європейської служби з зовнішніх справ, а також центральних органів виконавчої влади України (Міністерства закордонних справ, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Міністерства юстиції тощо).

Але в умовах нестабільного глобального політичного та економічного середовища, нових викликів, що постають в регіоні, та надзвичайної динамічності, що характерна для інвестиційних та фінансових процесів, існуючі наукові праці швидко втрачають актуальність. Це вимагає проведення досліджень, що відображали би проблеми та перспективи взаємодії України та ЄС в світлі сучасного стану інвестиційно-фінансового співробітництва з метою прийняття адекватних рішень щодо подальших кроків України на шляху до євроінтеграції.

Метою статті є висвітлення стану інвестиційно-фінансового співробітництва України та ЄС на сучасному етапі євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна є пріоритетним партнером для Європейського Союзу, у т.ч. в рамках Східного партнерства ЄС. На сучасному етапі у взаємовідносинах України та ЄС було здійснено перехід від формату «партнерства та співробітництва» до «політичної асоціації та економічної інтеграції». Це сприяло активізації співробітництва, підґрунтям якого стала підписана в червні 2014 р. Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом. Угода про асоціацію, включаючи глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)) [1] між ЄС та Україною, була узгоджена між 2007 і 2011 роками та підписана 21 березня та 27 червня 2014 року. Вона замінює попередні рамки співпраці.

Угода про асоціацію є головним інструментом зближення України та ЄС: вона сприяє поглибленню політичних зв'язків, зміцненню економічних зв'язків та повазі спільних цінностей. Угода набула чинності 1 вересня 2017 року, і про стан її виконання повідомляється щороку на офіційних сайтах органів державної влади України та ЄС.

Зовнішня торгівля та інвестиції є життєво важливими як для економіки України, так і для ЄС, з точки зору зростання та кількості робочих місць, зниження цін, кращої якості та вибору для споживачів через посилення конкуренції тощо. На жаль, прямі іноземні інвестиції ЄС в Україну залишаються низькими, що вказує на необхідність покращення в нашій країні ділового клімату та заохочення інвестицій, зокрема, шляхом забезпечення верховенства закону та боротьби з корупцією [2, с. 2].

За даними Державної служби статистики України, обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України з країн світу станом на 31 грудня 2019 року становив 35,8 млрд. дол. США, (із країн ЄС – 28 289,3 млн. дол. США, з інших країн – 7520,3 млн. дол. США), що виявилось лише на 8,8% більше показника початку 2019 року (32911 млн. дол. США).

До основних країн-інвесторів України з країн ЄС в 2019 р. належали:

- Кіпр – 10 368,9 млн. дол. США;
- Нідерланди – 8 301,4 млн. дол. США;
- Велика Британія – 2 060,6 млн. дол. США;
- Німеччина – 1 843,1 млн. дол. США;
- Австрія – 1 249,4 млн. дол. США.

Звертає увагу надто висока частка інвестицій з Кіпру в структурі надходження ПІІ в Україну. Це дозволяє вести мову про переважання так званих офшорних інвестицій, які утворені капіталом, що контролюється іноземними компаніями резидентів України (усі українські олігархи є власниками компаній на Кіпрі, які володіють найбільшими підприємствами в Україні). Такі інвестиції витісняють капітал розвинених країн з вітчизняної економіки та забезпечують здебільшого кількісний характер приросту ПІІ [3].

Найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій на звітну дату (за накопичувальним підсумком) були спрямовані до підприємств промисловості – 11595,9 млн. дол. США, оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів – 5 662,5 млн. дол. США та у сферу операцій з нерухомим майном – 4495,7 млн. дол. США [4].

Значні обсяги прямих інвестицій в Україну з країн ЄС зосереджені на промислових підприємствах (34,4%), підприємствах оптової та роздрібної торгівлі, ремонту транспортних засобів (13,8%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомістю – 12,8%, фінансових та страхових установах – 10,5% [5, 10].

Європейський Союз виділяє близько 10% свого бюджету на зовнішні дії. Він надає фінансування у вигляді грантів, контрактів та бюджетної підтримки для країн-партнерів. ЄС також співпрацює з міжнародними організаціями, приватними органами та країнами-членами ЄС, щоб збільшити вплив цієї підтримки. За останні роки Україна отримала доступ до різних програм Європейського Союзу, ставши, наприклад, лідером програми Erasmus+ серед країн Східного партнерства; стала повною мірою асоційованою з програмою ЄС «Горизонт 2020» для досліджень та інновацій; брала участь у програмі «Творча Європа», що підтримує культурний, творчий та аудіовізуальний сектори.

Фінансова підтримка ЄС для України здійснюється за допомогою різноманітних інструментів. Так, інвестиції з ЄС спрямовуються в Україну через План зовнішніх інвестицій ЄС, зокрема Інвестиційну платформу сусідства. Одним з основним форматів інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС є взаємодія з Європейським інвестиційним банком.

Поряд з політичною підтримкою, в період з 2014 по 2019 рр. ЄС та його фінансові установи (Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку) залучили на допомогу Україні понад 13 млрд. євро позик та 2 млрд. євро в грантах з метою стабілізації української економіки, підтримку проведення комплексних реформ та покращення життя громадян. Це включає значну двосторонню фінансову та технічну підтримку країн-членів ЄС в рамках Європейського інструменту сусідства (майже 1,4 млрд. євро).

На сьогодні впроваджуються наступні програми інвестиційно-фінансової підтримки ЄС в Україні:

1. Четверта посліпль програма макрофінансової допомоги (MFA IV) на суму 1 млрд. євро, прийнята Європейською комісією 9 березня 2018 р. на прохання української влади про додаткову макрофінансову допомогу на покриття зовнішніх фінансових потреб. Ця нова програма, спрямована на підтримку економічної стабілізації та прискорення впровадження реформ в країні, була ухвалена Європейським парламентом та Радою 4 липня 2018 р. Два транші по 500 млн. євро були виплачені у листопаді 2018 р. та травні 2020 р. Таким чином, включаючи цю програму, загальна макрофінансова допомога, яка надається Україні від ЄС з 2014 року, досягла 3,3 млрд. євро, що є найбільшим обсягом допомоги, наданої для будь-якої країни-партнера, яка не є членом ЄС [6, 7]. Крім цього, за рішенням Європейського парламенту та Ради від 25 травня 2020 р. Україна отримує 1,2 млрд. євро макрофінансової допомоги від ЄС для подолання економічних наслідків пандемії COVID-19.

2. Підтримка ЄС протидії COVID-19 в рамках регіональних та двосторонніх програм, що складає 190 млн. євро. Підтримка вирішує нагальні потреби, пов'язані зі здоров'ям, через ВООЗ, забезпечує соціально-економічну допомогу (зокрема для постраждалих від пандемії МСП) та організаціям громадянського суспільства, що працюють з найбільш вразливими групами населення, сприяє протидії дезінформації.

3. Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) з 2014 р. було виділено 4,3 млрд. євро позик на підтримку розвитку інфраструктури та реформи в транспортному, енергетичному, сільському господарстві, освіті та муніципальному секторі, а також на значну фінансову та технічну підтримку розвитку малого і середнього підприємництва.

4. Європейським банком реконструкції та розвитку було надано 4,31 млрд. євро у вигляді інвестицій в Україну відповідно до поточного портфеля завдяки підтримці ЄС та його держав-членів, у тому числі як донорів, для сприяння розвитку та реформам, зокрема в банківському секторі, агробізнесі, транспорті та малому бізнесі в Україні.

5. План зовнішніх інвестицій ЄС (EU External Investment Plan EIP) – це ключова ініціатива ЄС, створена для заохочення державних та приватних інвестицій. EIP використовує додаткові інвестиції, пом'якшуючи фінансові ризики за допомогою нового Гарантійного фонду ЄС (1,5 млрд. євро) та комбінуючи гранти ЄС із позиками європейських фінансових установ через Інвестиційну платформу сусідства (Neighbourhood Investment Platform (NIP)). З 2014 року через NIP в Україну було направлено понад 205 млн. євро на підтримку фінансування інфраструктури у таких сферах, як водоканалізаційне господарство, енергоефективність, транспорт і сполучення, навколишнє середовище, підтримка малих і середніх підприємств (МСП), комунальна інфраструктура та кредитування в місцевій валюті.

6. Від Європейського інструменту сусідства (European Neighbourhood Instrument (ENI)) програма підтримки на 1 365 млн. євро. Наразі Україна впроваджує нові програми, розпочаті у 2018 році в рамках ENI щодо енергоефективності, реформування та модернізації системи та інфраструктури професійної освіти та навчання. Триває сприяння контактам між людьми через спеціальне вікно програми Еразмус+ для посилення співпраці у галузі вищої освіти та підтримки обмінів та мобільності в Україні з державами-членами ЄС у галузі культури та освіти.

Підтримка ЄС Україні в рамках Європейського інструменту сусідства координується Групою підтримки Європейської комісії для України (The Support Group for Ukraine – SGUA). SGUA складається з низки тематичних груп, що відповідають основним пріоритетам реформ, викладеним у Порядку денному Асоціації. Ці команди охоплюють такі сфери, як управління та верховенство права, правосуддя та внутрішні справи, економічне управління, сільське господарство, енергетика, інфраструктура, охорона здоров'я, освіта та комунікації. Разом з Представництвом ЄС в Україні SGUA розробляє програми підтримки ключових реформ (децентралізація, боротьба з корупцією, посилення верховенства права), які зазвичай співфінансуються та впроваджуються державами-членами ЄС. Вони також надають фінансову підтримку українському громадянському суспільству через гранти, внески до Європейського фонду демократії та постійний діалог.

7. Через Інструмент сприяння стабільності та миру (IcSP) ЄС також підтримує в Україні зусилля щодо миру, стабілізації та відновлення – понад 110 млн. євро. Це включає підтримку Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та постраждалому від конфлікту населенню, а також відновлення управління та примирення в громадах, що постраждали від кризи.

8. З 2017 року діє комплексна програма підтримки на 50 мільйонів євро для підконтрольних уряду частин Донецької та Луганської областей. Вона спрямована на:

- зміцнення належного управління та децентралізації;
- підтримку економічного пожвавлення та МСП;
- підвищення громадської безпеки та соціальної згуртованості;
- сприяння розвитку регіональної системи охорони здоров'я;
- підтримку переміщених університетів та допомогу у вирішенні інфраструктурних питань.

Програма нещодавно була доповнена на 10 млн. євро задля розширення до території Азовського моря.

Україна отримує вигоду від TAIEХ (інструмент технічної допомоги та обміну інформацією Європейської Комісії), і, крім двосторонньої підтримки, підтримку від регіональних та багатонаціональних програм для країн Східного партнерства. Окрім фонду Чорнобильського укриття, підтримка надається через Інструмент співробітництва у сфері ядерної безпеки (INSC II) 2014-2020. Через Консультативну місію Європейського Союзу (EUAM) в Україні міжнародні експерти, що базуються в Україні, переважно з країн-членів ЄС, допомагають Україні в реформуванні цивільного сектору безпеки.

На сьогодні Україна, безперечно, залишається одним з ключових партнерів ЄС в фінансово-інвестиційній сфері. ЄС та держави, які входять до його складу, є найважливішими фінансовими донорами України. Починаючи з 1991 р., обсяг фінансової допомоги ЄС Україні щорічно збільшується [8, с. 77].

За п'ять років після Революції гідності Україна зробила суттєві кроки у здійсненні складних реформ. За словами Європейського комісара із питань політики сусідства та політики розширення Олів'єра Варгеї, «українська влада досягла прогресу в реформах, зокрема у сферах, які допоможуть створити основи для майбутнього зростання та процвітання для українських громадян ... але важливо впроваджувати реформи відповідно до загальних спільних цінностей демократії, верховенства права, поваги до міжнародного права та прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин» [9]. Партнерство з ЄС базується на принципах подальшого реформування, адже доки Україна продовжує реформуватися на безпрецедентному рівні, доти ЄС буде продовжувати її підтримувати на такому ж рівні.

Однак, амбітна програма реформ в Україні просувається з певними труднощами, що є обмежувальним чинником для інвестиційно-фінансового співробітництва. Так, обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну з

країн ЄС хоч і мають позитивну динаміку починаючи з 2017 р., але все ще є значно нижчими, ніж вони були до 2014 р. (рис. 1). І це в умовах переорієнтації зовнішньої торгівлі України на країни ЄС та збільшення її обсягів, набуття чинності Угоди про Асоціацію та значної й постійної фінансової підтримки України з боку ЄС.

Рисунок 1. Динаміка прямих інвестицій з країн ЄС в економіці України (2010-2019 рр.), млн. дол. США

Джерело: побудовано на підставі [4]

Труднощі з залученням інвестицій з країн ЄС цілком відповідають загальним проблемам інвестиційної привабливості України, серед яких високий рівень корупції в країні (126 місце із 180 країн світу в рейтингу країн за індексом сприйняття корупції Transparency International в 2019 р. [10]), непрозорість законодавства та його часті зміни, високий рівень бюрократії, загальний нестабільний економічний стан країни, нерозвиненість ринкової інфраструктури, бойові дії на сході України тощо.

На фоні прогресу в здійсненні економічних і галузевих реформ щодо низки сфер (децентралізація, бюджет, митниця, дерегулювання ринку, державні закупівлі, охорона здоров'я [2, с. 2], є й галузі, де реформи залишаються незавершеними та які потребують особливої уваги з точки зору залучення інвестицій.

Найбільш нагальним є реформування системи юстиції та державного управління, адже головною причиною небажання інвесторів вкладати кошти є корупція та неефективна судова система, неможливість захистити право власності чи справедливо вирішити бізнес-суперечку [3]. Європейські інвестори потребують перш за все верховенства закону та захисту приватної власності, що має бути забезпечено шляхом внесення змін в закони та їх подальшого суворого дотримання.

Також реформи все ще повільно просуваються у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Відповідно до звіту торговельного представника США, найбільш поширеними видами порушень авторського права в Україні є піратство в Інтернеті та медіа сфері, піратство щодо авторських прав, відсутність ефективної політики та процедур, які змогли б гарантувати, що власні державні органи не використовують неліцензійне програмне забезпечення [11]. Звісно, така ситуація з інтелектуальною власністю безпосередньо негативно впливає на торгові відносини між Україною та країнами ЄС, а також обмежує можливості України щодо залучення іноземних інвестицій, адже інвестори зацікавлені в передбачуваності та захисті. Питання прав інтелектуальної власності безпосередньо пов'язаний із ступенем прозорості та надійності судової системи. Більш цілеспрямовані зусилля щодо боротьби з корупцією та політичною залежністю суддів, а також підвищення якості та швидкості здійснення правосуддя є вкрай необхідними як для вітчизняного бізнесу, так і для іноземних інвесторів.

Висновки. Аналіз стану інвестиційно-інвестиційно-фінансового співробітництва України та ЄС на сучасному етапі дозволяє зробити висновки, що Україна для ЄС є одним з найбільш пріоритетних партнерів. Стала фінансова підтримка з боку ЄС стосується багатьох галузей економіки та сфер суспільного життя в Україні, зокрема сільського господарства, інфраструктури, транспорту та енергетики, малого та середнього підприємництва, а також проведення демократичних реформ, подолання наслідків пандемії COVID-19, досліджень та інновацій, навколишнього середовища, підтримки постраждалих від військового конфлікту тощо. ЄС підтримує Україну за допомогою різноманітних інструментів, серед яких макрофінансова допомога, Європейські фінансові інституції (ЄБРР та ЄІБ), двостороння підтримка країн-членів ЄС, План зовнішніх інвестицій ЄС, Європейський інструмент сусідства, Інструмент сприяння стабільності та миру.

Подальше фінансове співробітництво значною мірою залежить від успіхів України щодо реалізації реформ, які мають зблизити Україну та ЄС, забезпечити економічні і політичну стабільність та процвітання українського суспільства. За умови належного дотримання Україною шляху реформування та виконання власних зобов'язань, ЄС має намір і надалі продовжувати активні фінансову підтримку України.

Щодо прямих іноземних інвестицій ЄС в Україну, їх обсяги, нажалю, все ще залишаються низькими, а структура за країнами походження – неоптимальною, адже для України важливо залучати інвестиції з найбільш розвинутих країн ЄС. Це можливо тільки за умови формування привабливого інвестиційного клімату, забезпечення верховенства закону та боротьби з корупцією шляхом реформування системи юстиції та державного управління.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію. Урядовий портал : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 13.07.2020).
2. Joint Staff Working Document. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission : веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2019_433_f1_joint_staff_working_paper_en_v4_p1_1056243.pdf (дата звернення: 13.07.2020).
3. Хто і як інвестує в Україну. Разумков центр : веб-сайт. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/khto-i-yak-investuie-v-ukrainu> (дата звернення: 13.07.2020).
4. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2015-2019). Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_ks_reg_2019u.xlsx (дата звернення: 13.07.2020).
5. Ukraine and the EU. European Union External Action. Delegation of the European Union to Ukraine. : веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/1937/ukraine-and-eu_en (дата звернення: 25.07.2020).
6. Ukraine. European Commission : веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/ukraine_en#economic-analysis (дата звернення: 25.07.2020).
7. EU-Ukraine relations – factsheet. European Union External Action : веб-сайт. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/4081/%20EU-Ukraine%20relations (дата звернення: 25.07.2020).
8. Скоробогатова Н. Є. Удосконалення механізму фінансового співробітництва між Україною та ЄС. Економіка та держава. 2016. №12. С. 72-77. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/ecde_2016_12_18.pdf (дата звернення: 25.07.2020).
9. EU report: Implementation of reforms continues to bring EU and Ukraine closer together. European Commission : веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6736 (дата звернення: 25.07.2020).
10. Transparency International Ukraine (Трансперенсі Інтернешнл Україна). Transparency International : веб-сайт. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine> (дата звернення: 25.07.2020).
11. Want foreign investors to take Ukraine seriously? Prove it. Atlantic Council : веб-сайт. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/want-foreign-investors-to-take-ukraine-seriously-prove-it/> (дата звернення: 25.07.2020).

References

1. Uhoda pro asotsiatsiiu [Association Agreement]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
2. Joint Staff Working Document. Association Implementation Report on Ukraine. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2019_433_f1_joint_staff_working_paper_en_v4_p1_1056243.pdf.
3. Khto i yak investuie v Ukrainu [Who and How Invests in Ukraine]. URL: <http://razumkov.org.ua/statti/khto-i-yak-investuie-v-ukrainu>.
4. Priami investysii (aktsionernyi kapital) v ekonomitsi Ukrainy/z Ukrainy za krainamy svitu; krainamy ES; vydamy ekonomichnoi diialnosti; po rehionakh (2015-2019) [Direct investments (share capital) in the economy of Ukraine / from Ukraine by countries of the world; EU countries; types of economic activity; by regions (2015-2019)]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_ks_reg_2019u.xlsx.
5. Ukraine and the EU. URL: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/1937/ukraine-and-eu_en.
6. Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/international-economic-relations/enlargement-and-neighbouring-countries/neighbouring-countries-eu/neighbourhood-countries/ukraine_en#economic-analysis.
7. EU-Ukraine relations – factsheet. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/4081/%20EU-Ukraine%20relations.
8. Skorobohatova N. Ye. Udoskonalennia mekhanizmu finansovoho spivrobitnytstva mizh Ukraynoi ta ES [Improving the mechanism of financial cooperation between Ukraine and the EU]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecde_2016_12_18.pdf.
9. EU report: Implementation of reforms continues to bring EU and Ukraine closer together. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6736.

10. Transparency International Ukraine. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>.

11. Want foreign investors to take Ukraine seriously? Prove it. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/want-foreign-investors-to-take-ukraine-seriously-prove-it/> (дата звернення: 25.07.2020).

ДАНИ ПРО АВТОРА

Рибаківна Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., 08401, Україна
e-mail: taryb@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2057-9550
Researcher ID: R-7457-2017

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Рыбакова Татьяна Александровна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики, ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 32, г. Переяслав, Киевская обл., 08401, Украина
e-mail: taryb@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Tetiana Rybakova, Ph.D. in Economics, Associate Professor in the Department of Economics
Pereiaslav, Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
30, Sukhomlynskogo Street, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: taryb@ukr.net

Подано до редакції 06.08.2020

Прийнято до друку 28.08.2020

УДК 338.439.02

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-46-191-199>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

**Євтушенко Н. М.,
Малишко В. В.,
Городніченко Ю. В.**

Предметом дослідження є джерела отримання коштів для соціального розвитку об'єднаних територіальних громад.

Метою статті є визначення перспектив та заходів залучення фінансових ресурсів для розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Методи, що були використані в процесі дослідження: метод системно-структурного аналізу й синтезу, метод порівняльного аналізу, узагальнення, статистичний, загальнонаукові, спеціальні методи наукового пізнання та інші методи дослідження.

Результати роботи. У статті визначено основні перешкоди щодо ефективного фінансового забезпечення розвитку територіальних громад, розглянуто певний досвід у пошуку та залучення коштів для розвитку територій, охарактеризовано джерела отримання таких коштів.

Проаналізовано та обгрунтовано заходи, що сприятимуть інвестиційній привабливості території.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані об'єднаними територіальними громадами для формування фінансових ресурсів, а також у закладах вищої освіти при викладанні економічних дисциплін.

Висновки. Провівши дослідження, слід зазначити, що процес об'єднання територіальних громад в Україні і, відповідно, залучення фінансових ресурсів до їх бюджетів є досить складним процесом і тому потребують консолідації зусиль на всіх рівнях влади та підтримки з боку європейських партнерів. Завдяки реформі децентралізації управління в Україні мають бути створені спроможні територіальні громади, що здатні за наявності власних ресурсів (кадрових, фінансових, економічних тощо) забезпечити розвиток території, якісне надання соціальних послуг та сприяти зростанню добробуту їх мешканців та загалом України. Визначено, що основними джерелами отримання коштів для соціально-економічного розвитку ОТГ є: міжнародна технічна допомога, додаткові субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури громади, надходження місцевих податків від суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансові ресурси, децентралізація, об'єднані територіальні громади, інвестиції, соціально-економічний розвиток, податки.